

20050062

Yleisten teiden hoito ja ylläpito kulttuuriympäristössä

Toimintalinja

08 TIEH/YLE

Yleisten teiden hoito ja ylläpito kulttuuriympäristössä

Toimintalinja

Kannen valokuva: Elina Hellstén, vt 1 rakentaminen moottoritieksi välillä
Märy - Salainen, 1994.

Verkkojulkaisu (www.tiehallinto.fi/julkaisut)
ISBN 951-803-424-9
TIEH 1000086-v-05

Helsinki 2005

TIEHALLINTO
PL 33
00521 HELSINKI
Puhelinvaihde 0204 22 11

Asiasanat: tiet, hoito, ylläpito, kulttuuriympäristö

TIIVISTELMÄ

Tiehallinnon tavoitteena on kantaa vastuu omalta osaltaan kulttuuriympäristöistä entistä paremmin, edistää tiealueella olevien arvokohteiden tunnistamista, säilymistä ja tarpeen mukaan niiden arvon parantamista yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Tiehallinto ottaa kulttuuriympäristökohteet huomioon tienpidossa voimassa olevien lakien ja määräysten mukaisesti sekä omaehtoisesti vaalimalla museoteitä ja -siltoja. Toimintalinja ohjaa kulttuuriympäristöjen hoitoa, hoidon hankintaa, valvontaa ja seurantaa.

Tämä toimintalinja käsittelee yleisten teiden alueelle sijoittuvia, teiden suoja-alueeseen tai välittömästi siihen liittyvien kulttuuriympäristökohteiden hoitoa ja ylläpitoa. Erilaisia kulttuuriympäristötyyppejä ovat kulttuurimaisema, perinne- maisema, rakennettu kulttuuriympäristö, muinaisjäännökset, historialliset tiet sekä museotiet ja -sillat. Kulttuurihistoriallisesti tärkeitä alueita ja kohteita on runsaimmin vanhan tieverkon varsilla.

Toimintalinjassa luodaan toimintamallia kulttuuriympäristöjä koskevan tiedon keräämiseen ja käsittelyyn tiepiireissä, tiealueella olevien kulttuuriympäristökohteiden inventointiin, kohteiden priorisointiin sekä niiden hoitoon. Oleellista kulttuuriympäristökohteiden inventoinnissa ja dokumentoinnissa on, että urakoitsijoille välittyy tieto kunnossapidossa varottavista kohteista, ei niinkään itse kohteiden hoito. Mikäli kohteet tarvitsevat peruskunnostusta tai yksityiskohtaisempaa hoitoa, on kyseessä useimmiten yhteistyökumppaneiden kanssa toteutettava projekti. Tiepiiri osallistuu tällaisiin hankkeisiin kohteen tiealueelle sijoittuvalta osuudelta.

Asiasanat: vägar, skötsel, kulturmiljö

SAMMANDRAG

Vägförvaltningens målsättning är att för egen del ta ansvar för kulturmiljöer bättre än tidigare, att se till att värdefulla objekt på vägområden hittas, bevaras och att vid behov i samarbete med andra organisationer höja deras värde. I väghållningen beaktar Vägförvaltningen objekt i kulturmiljöer enligt rådande lagar och bestämmelser samt vårdar museivägar och -broar på egna villkor. Verksamheten styr skötsel av kulturmiljöer, anskaffande av skötsel, övervakning och uppföljning.

Denna verksamhetslinje inbegriper skötsel av kulturmiljö på allmänna vägområden, på vägars skyddsområden eller som direkt hör dit. Kulturhistoriskt viktiga områden och objekt finns det mest av längs det gamla vägnätet. Kulturlandskap, traditionslandskap, bebyggd kulturomgivning, fornlämningar, historiska vägar samt museivägar och -broar är olika typer av kulturmiljöer.

I verksamhetslinjen skapar man en verksamhetsmodell för insamling av uppgifter om kulturmiljöer och för behandling i vägdistriktet, för inventering av kulturobjekt på vägområden, prioritering av objekten samt för skötseln av dem. En väsentlig sak i inventeringen och dokumenteringen av objekt i kulturmiljöer är att entreprenörerna får information om objekt som måste aktas vid underhåll, dock inte om själva skötseln. Om objekten är i behov av grundlig reparation eller mer utförlig skötsel blir det ofta ett projekt gemensamt med samarbetsparterna. Vägdistriktet deltar i den här typen av projekt i den mån objektet utsträcker sig till vägområdet.

ESIPUHE

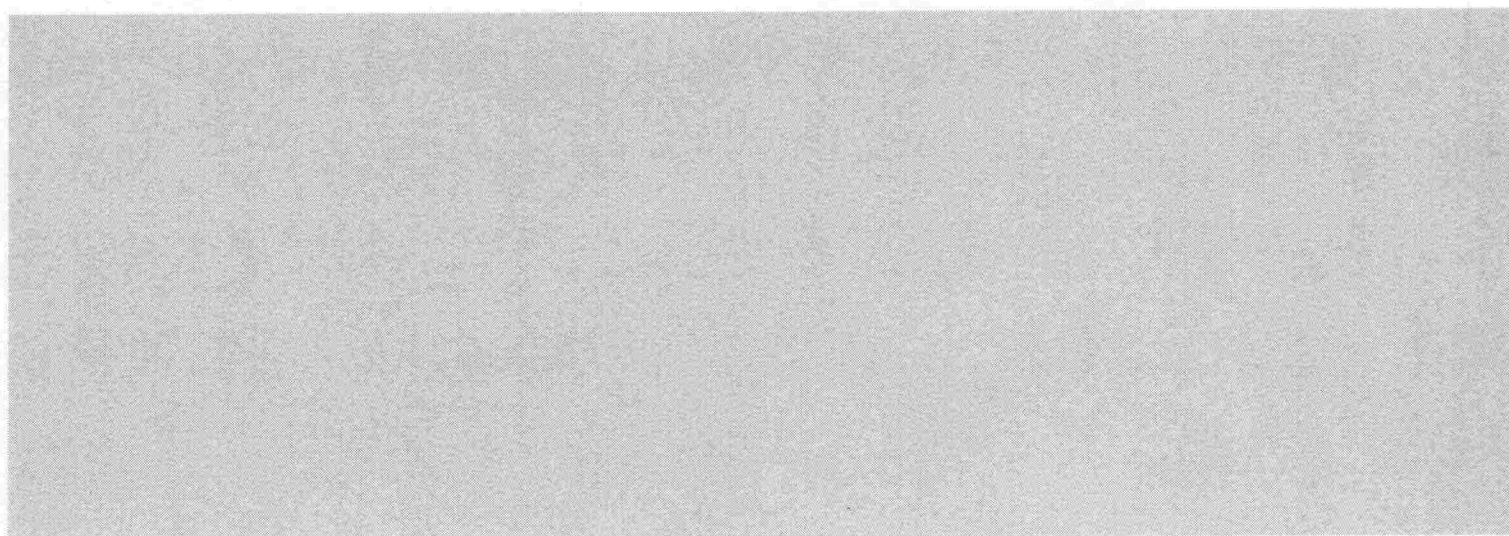
Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden alueiden ja kohteiden merkitys on viime vuosina korostunut. Ympäristöministeriö on koordinoanut kulttuurihistoriallisesti merkittävien alueiden hoitoa laatimalla valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Tavoitteistakulttuuriympäristöjä koskeva työ on edennyt eri yhteisöjen tekemiin maakunnallisiin ja alueellisiin hoito-ohjelmiin. Näiden tavoitteiden ja strategioiden pohjalta Tiehallinto ohjaa omaa toimintaansa kulttuuriympäristöjen säilyttämiseksi, joiden vaaliminen on tullut entistä ajankohtaisemmaksi. Tieympäristön kulttuurihistoriallisesti arvokkaita alueita ovat esihistoriallisesti arvokkaat kohteet, museotiet ja -sillat, kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennettu ympäristö sekä maisema-alueet.

Tiehallinnon keskushallinto käynnisti hankkeen 'Kulttuuriympäristön hoidon toimintalinja' vuonna 2002 tutkimus- ja kehityshankkeena vuosille 2002-2003. Toimintalinjan tavoitteena on ollut selvittää Tiehallinnon vastuulla olevien kulttuuriympäristökohteiden tiedon päivittämistarvetta sekä yhtenäistää niistä kerätyn tiedon dokumentointia ja käsittelyä.

Tiehallinnon keskushallinnon nimittämän työryhmän puheenjohtajana toimi ympäristöasiantuntija Elina Hellstén. Työryhmään kuuluivat suunnittelupäällikkö Ulla Priha (Tiehallinnon keskushallinto), ylitarkastaja Raija Merivirta (Tiehallinnon keskushallinto), ympäristövastaava Eira Järviluoma (Lapin tiepiiri), ympäristövastaava Airi Muhonen (Savo-Karjalan tiepiiri), ympäristövastaava Eeva-Liisa Arén (Turun tiepiiri), tiemestari Ensio Kulju (Savo-Karjalan tiepiiri), yli-intendentti Mirja Miettinen (Museovirasto), suunnittelija Silja Suominen (Ympäristöministeriö) sekä rakennustutkija Liisa Nummelin (Satakunnan museo).

Konsulttina toimi Tieliikelaitoksen konsultointi. Työstä vastasivat projektipäällikkö, maisema-arkkitehti Pirjo Sirén sekä hortonomi Maija Elo. Työssä olivat mukana lisäksi maisema-arkkitehti Laura Soosalu sekä hortonomi AMK Outi Salonen, joka on myös taittanut julkaisun.

Helsinki 2005
Tiehallinto
Tienpidon suunnittelupalvelut

Sisältö

1 TOIMINTALINJAN LÄHTÖKOHDAT	12
1.1 Taustaa	12
1.2 Kulttuuriympäristön hoidon linjaukset	13
1.3 Kulttuuriympäristöön liittyvä käsitteistö	16
2 TAVOITTEET	20
3 TOIMINTALINJAN SISÄLTÖ	21
3.1 Yleistä	21
3.2 Hoitoalueen rajautuminen sekä hoitoon vaikuttavat lait ja asetukset	22
3.3 Tiedonhallinta	24
3.4 Yleisinventointi	27
3.5 Kohdeinventointi	29
3.6 Kohteiden priorisointi	31
3.7 Kulttuuriympäristökohteiden hoitosuunnitelmat	33
3.7.1 Erilliset kunnostussuunnitelmat	33
3.7.2 Kohdekortit ja kohdekohtaiset viherhoitosuunnitelmat	34
3.7.3 Piiri- ja alueurakkakohtaiset viherhoitosuunnitelmat	35
3.8 Museotiet ja -sillat	36
4 TOIMINTALINJAN TOTEUTTAMINEN	37
4.1 Hoidon suunnittelu ja yhteistyö	37
4.2 Hoidon hankinta	39
4.3 Hoidon valvonta	40
4.4 Inventointitietojen päivitys jatkossa	41
4.5 Pilotti toimintalinjojen mukaisesta inventoinnista ja hoidosta	41
LÄHTEET	42
KUVALUETTELO	44

1 TOIMINTALINJAN LÄHTÖKOHDAT

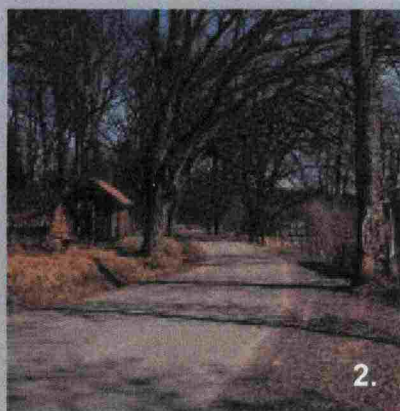
1.1 Taustaa

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaita alueita ja kohteita on yleisten teiden osalta runsaimmin alemman tieverkon varsilla. Nämä tiet kiemurtelevat kylien kautta ja niiden varsilla sijaitsevat alueet, jotka ovat olleet otollisempia viljelylle, kaupankäynnille ja teollisuudelle. Niiden joukossa ovat merkittävimmät maisema-alueet ja miljööt. Esihistoriallisia kohteita on löydetty pääasiassa järvien ja jokien rantoja ja mäenharjanteita seurailevien teiden varsilta. Sen sijaan viime vuosikymmeninä valta- ja kantatiet linjattiin mahdollisimman suoraan kaupunkien välille.

Suomen yleisten teiden yhteispituus on lähes 78 000 kilometriä. Valtakunnallisesti arvokkaita maisemakokonaisuuksia on tästä noin 3 500 kilometrillä ja valtakunnallisesti arvokkaita maisemanähtävyyksiä noin 330 kilometrillä (suojeluohjelma-alueet). Muiden arvo-alueiden ja -kohteiden tietoja ei ole vielä kattavasti saatavilla numeeristettuina, joten niitä sivuavien ja leikkaavien tieosuuksien pituutta ei ole laskettu. Tällaisia kohteita ovat esimerkiksi osa julkaisussa *Rakennettu kulttuuriympäristö, Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt* inventoiduista kohteista sekä maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaat alueet tai kohteet sekä muinaisjäännekohteet.

Tiehallinto haluaa vaalia arvokkaita kulttuuriympäristöjä. Kiinteiden muinaismuistojen osalta kohteiden suojelu on muodostunut vakiintuneeksi käytännöksi 1960-luvulta alkaen lainsäädännön ohjaamana. Tiehallinnon perinnetointa, johon kuuluu arvokkaimpien kohteiden valitseminen museoteiksi ja -silloiksi, on alkanut vuonna 1982. Kulttuuriympäristöjen hoidossa pyritään hyödyntämään Tiehallinnon perinnetyön tietotaitoa sekä perinneyhteyshenkilöitä.

Tiehallinto toimii tienpitäjänä ja tilaajana. Tien kunnossapito tilataan kilpailutetulla alueurakat. Tämä asettaa velvoitteita tilausasiakirjoille. Hoitotyön valvonta vaatii selkeät ohjeet sekä tilaajalle että urakoitsijoille hoidettavien alueiden sijainnista ja hoitotavoista. Jos kohteita ei hoideta asiantuntevasti, ne voivat muuttua kunnostuskelvottomiksi. Esimerkiksi hoidon oikea ajoitus ja tietyt varotoimet voivat olla ratkaisevia kohteen säilymisen kannalta. Ne on siis kerrottava asiakirjoissa kohteen sijainnin lisäksi.

Tämän työn laatimisen perustana on käytetty Tiehallinnon 1990-luvun alussa teettämiä *Yleisten teiden tila* -selvityksiä Turun, Savo-Karjalan ja Lapin tiepiireistä. Selvitykset sisältävät yleisten teiden varrella sijaitsevien arvokkaiden luontokohteiden lisäksi mm. kulttuurihistoriallisesti arvokkaita ympäristöjä. Tiepiirien *Ympäristön tila* -selvitysten tekemisen jälkeen tietoa kohteista ja niiden sijainnista on kerätty runsaasti lisää eri hallinnonaloilla. Myös tiedon käsittelymenetelmät ovat parantuneet (esim. paikkatietoaineisto on lisääntynyt).

Tiehallinto on aloittanut ja osin jo inventoinutkin erilaista tieomaisuuttaan ja hoidettavia alueita. Viherhoitokohteiden inventointi on suhteellisen pitkällä useissa tiepiireissä. Sen sijaan kaikkia tiedossa olevia kulttuuriympäristökohteita ei vielä ole viety Tiehallinnon käytössä oleviin numeerisiin tiedonhallintajärjestelmiin.

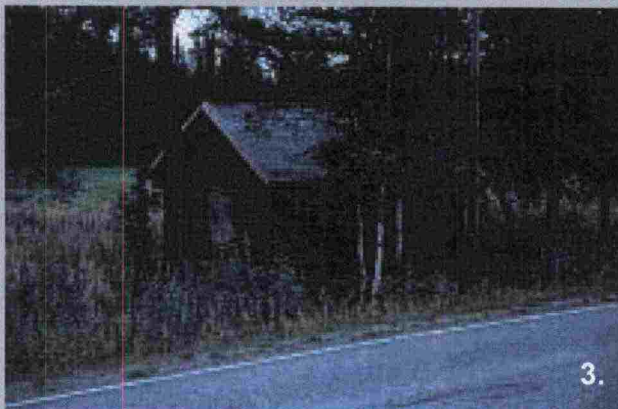
1.2 Kulttuuriympäristön hoidon linjaukset

Kulttuuriympäristön vaalimisessa Tiehallinto toimii mahdollisimman paljon yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Päävastuu kulttuuriympäristöjen vaalimisessa on ympäristöministeriöllä yhteistyössä Museoviraston, maakuntamuseoiden ja alueellisten ympäristökeskusten kanssa. Näiden viranomaisten asettamien tavoitteiden ja strategioiden pohjalta Tiehallinto ohjaa omaa toimintaansa kulttuuriympäristöjen säilyttämiseksi. Tiehallinto kantaa vastuun alueellaan olevan kulttuuriympäristön hoidosta. Tiealueen ulkopuolella Tiehallinnolla ei ole oikeuksia eikä velvollisuuksia toimia.

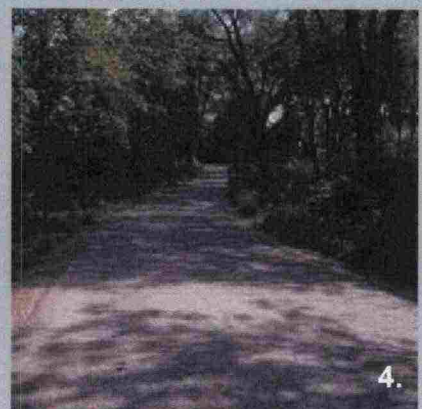
Seuraavaksi on esitelty tärkeimpiä strategioita ja linjauksia, jotka ohjaavat yleisten teiden hoitoa kulttuuriympäristössä.

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (MRL 24§) tarkoituksena on

- edistää hyvän elinympäristön ja kestävä kehityksen toteutumista alueiden käyttöä koskeissa päätöksissä
- edistää kansallisen kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön sekä niiden alueellisesti vaihtelevan luonteen säilyttämistä
- varmistaa valtakunnallisesti merkittävien kulttuuri- ja luonnonperinnön arvojen säilyminen.

3.

4.

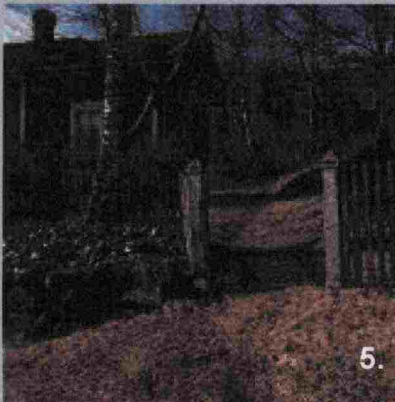
Alueidenkäytössä on otettava huomioon kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevat kansainvälisten sopimusten velvoitteet sekä valtioneuvoston päätökset. Lisäksi viranomaisten laatimat valtakunnalliset inventoinnit otetaan huomioon alueidenkäytön lähtökohtina.

Rakennusperintöstrategian (VNA /2001) tavoitteena on

- huolehtia rakennusperinnön arvojen välittyminen kansalaisille ja tuleville sukupolville
- turvata rakennusperinnön monimuotoisuus ja hyvä hoito
- lisätä rakennusperintöä koskevaa tietoa ja osaamista
- varmistaa taloudelliset edellytykset rakennusperinnön hyvälle hoidolle
- luoda tehokas ja asiakaslähtöinen rakennusperintöasioiden hallinto.

Tiehallinnon ympäristöpolitiikan mukaisesti Tiehallinto toteuttaa ympäristön laatua, liikenneturvallisuutta ja viihtyisyyttä parantavia hankkeita taajamissa sekä tieympäristön parantamishankkeita luonto-, kulttuuri- ja maisema-alueilla. Tällaisille alueille sijoittuvien hankkeiden edellytyksenä on, että hanke on suunniteltu ja toteutetaan yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Suunnittelu kohdistuu myös sellaisiin tiealueen ulkopuolisiin toimiin tai tapauksiin, joissa hanke parantaa merkittävästi tiealueeseen rajautuvan ympäristön laatua. (Tiehallinto 2001.)

Tiehallinnon toimintalinjat pääkaupunkiseudulla esittävät tavoitteissaan, että luontoon kohdistuvat haitat ehkäistään mm. turvaamalla arvokkaiden luonto- ja kulttuurialueiden säilyminen (Tiehallinto 2003a).

Tiehallinnon ympäristöpolitiikka ja -ohjelma 2001-2005

Toimintatavat

Ympäristöosaamisen kehittämiskohteita ovat maisemanhoidon, kulttuuriympäristön, estetiikan, biologian, sosiaalisten ja terveysvaikutusten, ympäristölainsäädännön sekä maankäytön suunnittelun sovellutukset tienpidon käyttöön.

Tiehallinto toteuttaa ympäristön laatua, liikenneturvallisuutta ja viihtyisyyttä parantavia hankkeita taajamissa sekä tieympäristön parantamishankkeita luonto-, kulttuuri- ja maisema-alueilla.

- Luonto-, kulttuuri- ja maisema-alueiden hankkeiden edellytyksenä on, että hanke on suunniteltu ja toteutetaan yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Lähtökohtana on, että suunnittelu kohdistuu myös tiealueen ulkopuolisiin toimiin tai että hanke parantaa merkittävästi tiealueeseen rajautuvan ympäristön laatua.

Suunnittelu

Tiehallinto asettaa uusien tiehankkeiden suunnittelussa ja olemassa olevan tieverkon parannushankkeissa tavoitteeksi:

Maiseman ja kulttuuriympäristöjen vaalimisen

- välttämällä uusia tielinjauksia muinaismuistojen, kulttuurimaisemakokonaisuuksien ja arvokkaiden maisema-alueiden kohdalla
- vaalimalla alueiden yhtenäisyyttä ja kunnioittamalla paikkakuntien ja arvokohteiden omaleimaisuutta
- suojelemalla olevaa rakennuskantaa ja korjaamalla tienpidon aiheuttamia vaurioita
- soveltamalla kestäviä muotoiluperiaatteita tieympäristön ja tien rakenteiden suunnittelussa.

Hoito

Tiehallinto inventoi viheralueet ja määrittelee niille viherhoitoluokat. Inventoinneissa selvitetään myös biologisesti arvokkaat tieosuudet, puukujanteet ja yksittäispuut ja laaditaan tieosuuksien hoitosuunnitelmat.

1.3 Kulttuuriympäristöön liittyvä käsitteistö

Kulttuuriympäristö

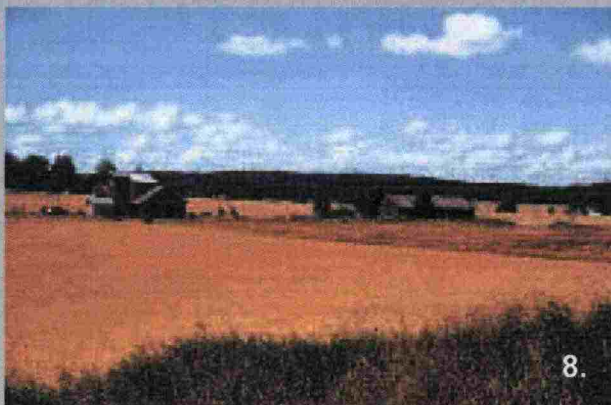
Kulttuuriympäristö on laaja käsite, jolla tarkoitetaan yleisesti ihmisen muovamaa ympäristöä. Kulttuuriympäristö on aina syntynyt ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta ja siihen kuuluvat historia, rakennettu ympäristö, muinaisjäännökset sekä kulttuurimaisema. Kulttuuriympäristön arvo perustuu sen ajalliseen ja alueelliseen kerrostuneisuuteen, mikä ilmentää kulttuurin vaihteita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen muutoksia. Kulttuuriympäristöön liittyy myös ihmisen suhde aineelliseen ympäristöönsä ennen ja nyt; sille annetut merkitykset ja tulkinnat. Kulttuuriympäristön inventointi tarkoittaa maiseman, rakennetun ympäristön, muinaisjäännösten tai perinnebiotooppien sen hetkisen tilan ja asun kuvaamista ja luettelointia. (Suomen ympäristökeskus 2004).

Kulttuurimaisema

Kulttuurimaisema on ihmisen ja luonnon yhteisvaikutuksesta syntynyt kokonaisuus. Kulttuurimaiseman perusta on viljelysmaisemassa, jonka synty juontaa juurensa satoja, jopa tuhansia vuosia jatkuneesta maataloudesta ja karjanhoidosta. Vanhastaan kulttuurimaisemakäsitettä on sovellettu nimenomaan vanhaan maanviljelysmaisemaan ja kyläkuvaan. Nykyisin käsite määritellään laajemmin ja sen katsotaan kattavan yleisesti ihmisen luomat ympäristöt ilman arvovarausta (Museovirasto 2003). **Kuva 8. Karistoja - Ruotsalan kulttuurimaisema.**

Kansallismaisema

Ympäristöministeriön vuonna 1992 asettama työryhmä valitsi 27 kohdetta, joita voidaan pitää suomalaisina kansallismaisemina. Kansallismaisemat ovat maamme yleisesti tunnettuja ja laajalti havaittavia maisemanähtävyyksiä, joihin liittyy identiteetti- ja symboliarvoja. Kansallismaisemat kuvastavat kulttuurimme lähtökohtia ja kehitystä sekä edustavimpia luonnonpiirteitä, perinteisten elinkeinojen maankäyttötapoja ja niiden vaikutusta maisemaan. Useilla kansallismaisema-alueilla vesistöillä, joilla ja järvillä on keskeinen merkitys. Kansallismaisemia ei ole rajattu kartoille alueina, koska niillä ei ole juridista asemaa viranomais-toimenpiteiden pohjana. (Ympäristöministeriö 1993a.) **Kuva 9. Lietvesi.**

Arvokas maisema-alue

Valtioneuvosto teki vuonna 1995 periaatepäätöksen valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista. Päätöksen pohjana on maisema-aluetyöryhmän mietintö "Arvokkaat maisema-alueet", osat I ja II (66/1992). Päätökseen sisältyy 156 arvokasta maaseudun kulttuurimaisema-aluetta koko Suomen alueelta Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Mietinnössä esitettiin myös 171 maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. (Ympäristöministeriö 1993b ja 1993c.) Mietinnön inventointien jälkeen on eri puolilla Suomea tehty täydentäviä maakunnallisia maisemaselvityksiä, joista saa tietoa maakuntien liitoista.

Arvokkaat (kulttuuri)maisemakokonaisuudet ovat yleensä laajoja, moniakin neliökilometrejä kattavia viljelysmaisemia, esimerkiksi jokilaakso-, ranta- tai vaaraviljelyksiä reunametsineen, vesistöineen ja asumuksineen. Ne ovat maakunnallisesti tai paikallisesti omaleimaisia ja antavat kuvan maakunnan erikoislaadusta, luonnonoloista ja kulttuurihistoriasta. Niiden rajat ovat suuntaa antavia. (Suomen ympäristökeskus 2004).

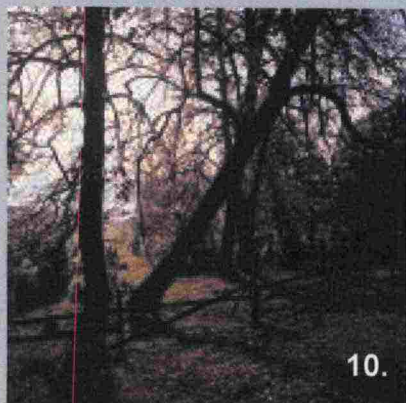
Perinnemaisema ja perinnebiotooppi

Perinnemaisemaksi kutsutaan perinteisten elinkeinojen ja maankäyttötapojen muovaamaa maisemaa. Perinnemaisemat jaetaan kahteen tyyppiin, rakennettuihin perinnemaisemiin ja perinnebiotooppeihin.

Perinnemaisema on perinnebiotooppia laajempi käsite, johon voi kuulua perinteisen elinkeinon muovaamia alueita, joilta ei välttämättä ole löytynyt arvokasta kasvillisuutta. Ne ovat kuitenkin historiallisesti tai maisemakuvallisesti arvokkaita. Perinnemaisemia ovat erityyppiset niityt, kedot, kaskimetsät, hakamaat, nummet ja perinteisesti viljeltyt ja hoidetut maatilat. Perinnemaisemiin kuuluvat niiden käyttöön liittyvät rakenteet ja rakennelmat, aidat ja ladot. Monet kiinteiden muinaisjäännösten alueet ovat osa perinnemaisemaa. Perinnebiotooppeja ovat kulttuuri-vaikutteiset luontotyytit, joilla on arvokasta, uhanalaista kasvillisuutta. Niitä ovat esim. kuivat ja kosteat niityt, hakamaat ja metsälaitumet. (Suomen ympäristökeskus 2004.) **Kuva 10. Parainen.**

Arvokas maisemanähtävyys

Arvokkaat maisemanähtävyydet ovat maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti edustavia ja ainutlaatuisia, yleensä hyvin tunnettuja alueita. Niiden arvo voi perustua luonnonpiirteisiin, mutta samalla niillä on voimakas kulttuurihistoriallinen tausta. Tyypillisiä maisemanähtävyyksiä ovat esim. Aulanko, Punkaharju ja Koli. (Suomen ympäristökeskus 2004.)

Muinaisjäännökset

Muinaisjäännökset ovat maisemassa ja maaperässä säilyneitä jälkiä muinoin eläneiden ihmisten toiminnasta. Kiinteitä muinaisjäännöksiä on sekä esihistorialliselta ajalta että historialliselta ajalta (1150/1300 jKr alkaen). Nuorimmat kiinteiksi muinaisjäännöksiksi määritellyt kohteet ovat viime sotien aikaisia sotahistoriallisia kohteita, esim. Salpalinja. Kaikki kiinteät muinaisjäännökset ovat muinaismuistolain (MML 1. luku) mukaisesti suoraan rauhoitettuja ilman erillisiä päätöksiä. Ajan tasaiset tiedot muinaisjäännöskohteista saa Museovirastosta. **Kuva 11. Renin-gansaaren kiinteä muinaisjäännös Kemijärven kunnassa.**

Rakennettu kulttuuriympäristö

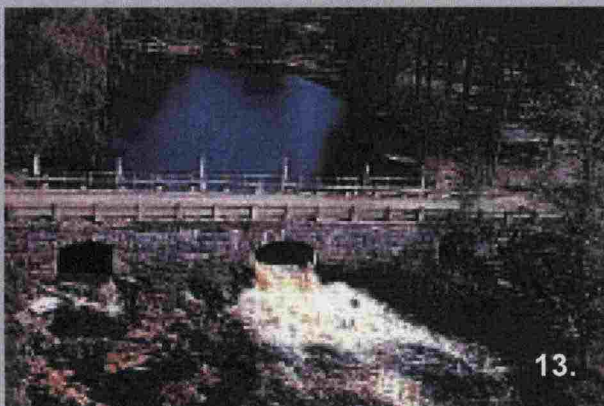
Rakennettua kulttuuriympäristöä eli rakennusperintöä ovat rakennukset ja rakennetut alueet sekä erilaiset rakenteet, kuten tiet, sillat tai majakat. Rakennettu kulttuuriympäristö, rakennusperintö, on kokonaisuus, joka muodostuu yhdyskuntarakenteesta, rakennuksista sisä- ja ulkotiloineen, pihoista ja puistoista, teknisistä rakenteista kuten kaduista, teistä, silloista, kanavista sekä muista ihmisen rakentamista kohteista ympäristössä kuvastaten maamme historian ja kehityksen eri vaiheita. Museovirasto ja ympäristöministeriö ovat yhteistyössä kartoittaneet ja luokitelleet 1 772 rakennettua kulttuuriympäristöä rakennustaiteeltaan, historialtaan ja ympäristöllisesti valtakunnallisesti arvokkaiksi ja merkittäviksi (Museovirasto 1993). Kohteet ovat osaksi samoja kuin ympäristöministeriön maisema-aluejärjestelmän valitsevat arvokkaat maisema-alueet.

Luonnonsuojelulain mukainen maisema-alue

Luonnon- tai kulttuurimaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi voidaan perustaa maisema-alue (LSL 32§). Valtakunnallisesti merkittävän maisema-alueen perustamisesta päättää ympäristöministeriö. Muusta maisema-alueesta päättää alueellinen ympäristökeskus maakunnan liiton esityksestä. Perustettava maisema-alue voi olla osa valtakunnallisesti arvokasta aluetta tai ulottua arvokkaaksi luokitellun alueen ulkopuolelle. Tähän mennessä on perustettu vain yksi maisema-alue (Suomusjärven vienalaiskylien alue). (Suomen ympäristökeskus 2004).

Historiallinen tie

Historialliseksi tieksi voidaan kutsua kaikkia jonkinlaista historiallista arvoa omaavia teitä. Historialliset tiet voidaan jakaa teihin, jotka on suojeltu muinaismuistolain (1963/295) nojalla ja niihin, joita kyseinen laki ei koske. **Kuva 12. Vanhanlinnantie Liedossa.**

Rakennusmuistomerkki

Rakennusmuistomerkit ovat osa rakennusperintöä. Sellaisina pidetään sekä julkisessa että yksityisessä omistuksessa olevia kohteita, joilla on erityistä merkitystä historiansa, identiteetti- ja symboliarvonsa, laatunsa tai muun poikkeuksellisuutensa vuoksi.

Luonnonmuistomerkki

Luonnonsuojelulain (1996/1096) mukaan luonnonmuistomerkiksi voidaan rauhoittaa puu, puuryhmä, siirtolohkare tai muu niitä vastaava luonnonmuodostuma, jota sen kauneuden, harvinaisuuden, maisemallisen merkityksen, tieteellisen arvon tai muun vastaavan syyn vuoksi on aihetta erityisesti suojella.

Museotie- ja silta

Tiehallinnon tiemuseokohteet, museotiet ja museosillat sijaitsevat eri puolella Suomea. Museotie voi olla keskiaikaisen tai myöhemmän tieverkon osa, paikallisesti arvokas vanha reitti tai pohjoisen muinainen kulku-ura. Tiemuseo on tähän mennessä suojellut kaikkiaan 58 historiallista tieosuutta tai siltaa. Valinnan perusteina ovat kohteen valtakunnallinen historiallinen ja kulttuurihistoriallinen merkitys, tie- ja siltatekninen historiallinen merkitys, tie- ja liikennehistoriallinen merkitys, paikallinen erikoismerkitys, alkuperäisyys sekä ennallaan säilyttämisen edellytykset. Museotiet ja -sillat säilytetään museointihetken kunnossa. Merkittäviä tie- ja siltakohteita säilytetään myös rakennussuojelulain perusteella. Kokonaan pois käytöstä jääneet museotieosuudet, tienviitat ja välimatkan merkit ovat puolestaan muinaismuistolain suojaamia. Kohteiden hoitovastuu kuuluu Tiehallinnolle. Tiedot tiemuseokohteista saa Tiehallinnolta ja Museovirastosta. (Tiehallinto 2003b.) **Kuva 13. Leineperin ruukin silta.**

Matkailutie

Matkailutiellä tarkoitetaan kiertomatkailukohteena vetovoimaista, suhteellisen pitkää tiekokonaisuutta, joka koostuu monista tiejaksoista. Se on siten tie, jolla automatkailijat viihtyvät ja viipyvätkin tutustuessaan siltä avautuviin näkymiin ja sen varrella oleviin kohteisiin ja palveluihin. Tien houkuttelevuus voi perustua luontoon tai kulttuuriin mutta myös palveluihin ja monipuolisuuteen. Tiehallinto myöntää matkailutiehankkeen taustaorganisaation hakemuksesta, kriteereiden täytyttyä luvan merkitä opastein matkailutiereitti maastoon. (Tiehallinto 2003b.)

2 TAVOITTEET

Tämän toimintalinjan tavoitteena on

- ohjata yleisten teiden hoitoa, hoidon hankintaa, valvontaa ja seuranta kulttuuriympäristössä huomioiden Tiehallinnon strategiat ja toimintalinjat sekä valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja rakennusperintöstrategia
- Yhtenäistää Tiehallinnossa käytetty kulttuuriympäristöjen arvoluokitus sekä inventointi- ja priorisointitapa. Kulttuuriympäristöjen inventointi ja arvaluokitus edesauttavat osaltaan kulttuuriympäristöjen kehittämistä ja säilyttämistä.

Vastuu ja yhteistyö

Tiehallinto ottaa kulttuurihistorialliset kohteet huomioon tiensuunnittelussa voimassa olevien lakien ja määräysten osalta sekä omaehtoisesti vaalimalla museoteitä ja -siltoja. Käytännön toimissa varsinkin hoitopuolella tulee arvokkai-
siin kulttuurihistoriallisiin kohteisiin kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Toimintalinjan kautta tavoitteena on, että Tiehallinto

- kantaa vastuun omalta osaltaan kulttuuriympäristön hoitamisesta entistä paremmin
- edesauttaa tiealueella olevien arvokohteiden säilymistä ja tarpeen mukaan kohteiden arvon parantamista yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa
- on mukana yhteistyössä eri viranomaisen, neuvontajärjestöjen ja vapaaehtoistahojen, kuten kyläyhdistysten sekä tienvarren asukkaiden kanssa kulttuuriympäristöjen hoidossa ja säilyttämisessä.

Inventointi ja dokumentointi

Yleisten teiden hoidon ja ylläpidon perusedellytys kulttuuriympäristössä on, että kohteiden tila, määrä, sijainti ja hoidon tavoitteet tunnetaan. Toimintalinjojen keskeinen tavoite on, että Tiehallinto omassa organisaatiossaan

- yhtenäistää yleisten teiden yhteydessä sijaitsevan kulttuuriympäristön käsittelyä ja tiedon keruuta, dokumentointia ja käsittelyä
- arvioi inventoinnin ja dokumentoinnin kehittämistarpeet, jos tarvitaan lisäinventointeja, ja määrittelee hoidon periaatteet.

Hoito

Kulttuuriympäristöjen hoito tulee liittää kiinteästi Tiehallinnon hankinnan menettelyihin. Kulttuuriympäristökohteiden vaaliminen vaatii määrärahoja, joten Tiehallinnon tulee

- määritellä tiealueelle kuuluvien kulttuuriympäristöjen hoidon tärkeysjärjestys
- ohjata tiealueeseen kuuluvan kulttuuriympäristön hoidon hankintaa ja tilausmenettelyä
- määritellä hoidon seurantatavat ja ohjaustoimenpiteet yhdessä muiden yhteistyötahojen kanssa.

3 TOIMINTALINJAN SISÄLTÖ

3.1 Yleistä

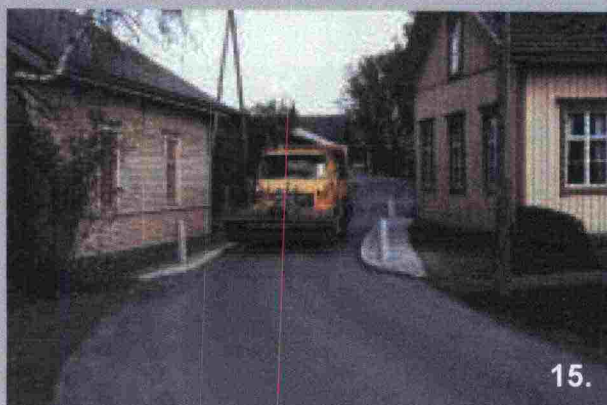
Tämä toimintalinja koskee kaikkia tiealueella olevia kulttuuriympäristökohteita sekä kohteita, joihin tien hoitotoimenpiteet vaikuttavat. Vaikka varsinaiset hoitotoimenpiteet rajautuvat tiealueeseen, ne saattavat vaikuttaa myös tiealueen ulkopuolella sijaitseviin kohteisiin.

Esimerkkejä tiealueen ulkopuolella sijaitsevista kohteista ja niihin kohdistuvista haitoista, joita vähentämään tämä toimintalinja on laadittu:

- Tiealueen rajalla tai sen välittömässä läheisyydessä sijaitsevat kiinteät muinaisjäännökset, kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset ja rakenteet, kuten aidat, muurit ja maitolaiturit, jotka voivat vaurioitua tienaurauksessa tai tien muissa ylläpito- ja kunnostustöissä. **Kuva 15. Teuron kylä.**
- Tien vieressä sijaitsevat rakennukset ja rakenteet, joiden perustukset tai julkisivu saattavat vaurioitua tien tasauksen noston tai tien leventämisen vuoksi. **Kuva 16. Leineperin ruukin tien kunnostaminen**
- Tiealueen vieressä kasvavat puukujanteet ja arvokkaat yksittäispuut. Tien sivuojien kaivaminen yhdistettynä tien leventämiseen tuhoaa helposti arvokkaita puukujanteita tai yksittäispuita.
- Tiealueelle näkyvät kohteet tai sille avautuvat näkymät. Tällainen kohde voi olla vaikka arvokas kylämiljö, katajia kasvava laidun tai kaunis, perinteinen peltomaisema. Näiden alueiden hoidossa huolehditaan, että tien varret eivät kasva umpeen.
- Välittömästi tiealueeseen liittyvä perinnemaisema, jonka kasvillisuustyyppiin soisi jatkuvan myös tiealueen puolella. Kyseessä voi olla esimerkiksi laidunalue, jolla esiintyy ketokasvillisuutta. Niittoaika kohteen osuudella määritellään erikseen.

Toimintalinja ei koske luontoympäristökohteita lukuun ottamatta luonnonsuojelulain nojalla rauhoitettuja yksittäispuita tai muita luonnonmuistomerkkejä.

Kulttuuriympäristökohteissa tulee liikenneturvallisuus, kuten reunaympäristön pehmentäminen, toteuttaa tapauskohtaista harkintaa käyttäen. Liikenneturvallisuutta parantavissa toimissa tulee suosia kulttuuriympäristöön soveltuvia ratkaisuja, kuten nopeuden alentamista tai kohteen suojaamista kaiteella.

15.

16.

3.2 Hoitoalueen rajautuminen sekä hoitoon vaikuttava lainsäädäntö ja säädökset

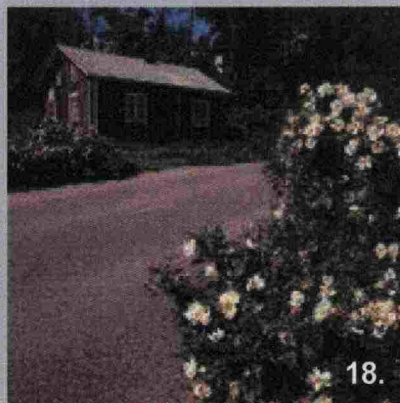
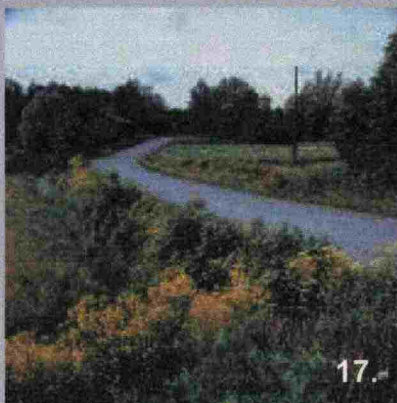
Tienpitäjällä on oikeus ja velvollisuus hoitaa tie-, vieri- ja näkemäalueita siten, että kasvillisuus ei aiheuta vaaraa liikenteelle (tielaki 243/1954). Tieympäristön hoitoalueiden rajat määrittelee samainen tielaki. Tiealue määritellään tietöimituksessa. Mikäli tietöimitusta ei ole pidetty, tiealue ulottuu metrin etäisyydelle ojan ulkoreunasta. Mikäli ojaa ei ole, tiealue ulottuu metrin etäisyydelle tieluiskan tai -leikkauksen ulkoreunasta.

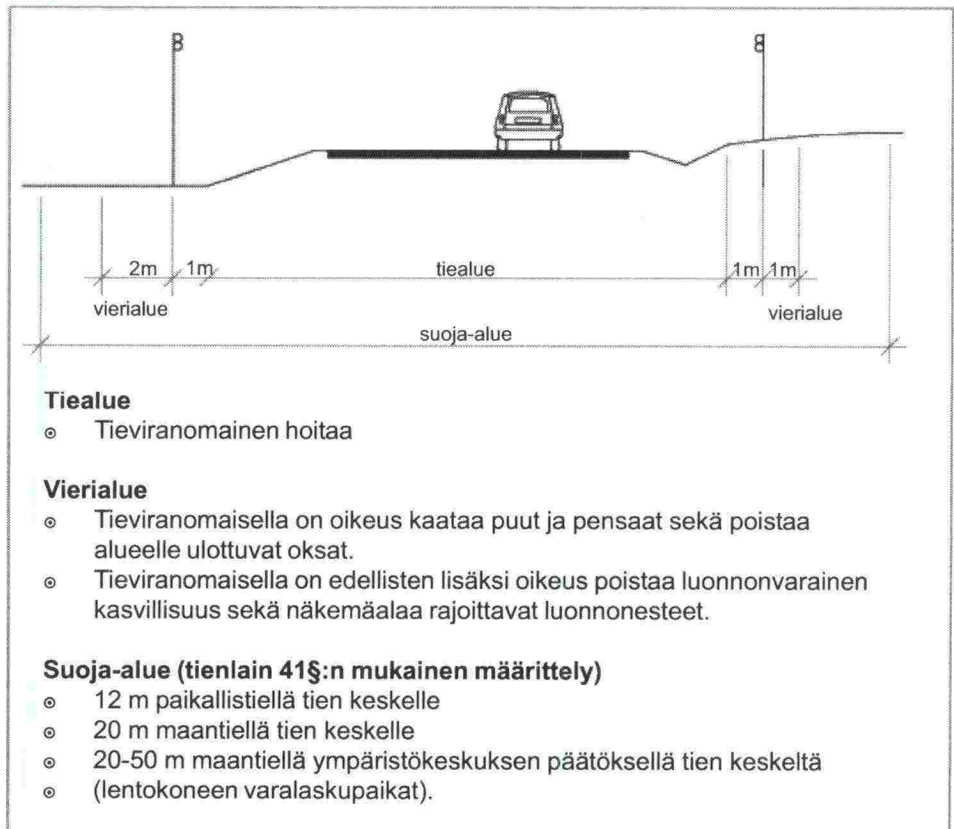
Tiealueen ulkopuolella, missä tämä ei ulotu kahden metrin etäisyydelle ojan tai jollei ojaa ole, kolmen metrin etäisyydelle tieluiskan tai leikkauksen ulkoreunasta, tienpitoviranomaisella on oikeus sanottuun etäisyyteen asti kaataa puut ja pensaat sekä poistaa alueelle ulottuvat oksat. Tältä alueelta (vierialueelta) saadaan tarvittaessa poistaa muikin luonnonvarainen kasvillisuus sekä näkemäalaa rajoittavat luonnonesteet.

Jos tiealueen ulkopuolella 41 §:n 2 momentissa tarkoitettulla alueella on sellaisia puita, pensaita tai muuta, luonnonvaraista kasvillisuutta, taikka sellaisia luonnonesteitä, jotka tarpeellista näkemäalaa rajoittamalla tuottavat vaaraa liikenteelle, tienpitoviranomaisella on oikeus ryhtyä 1 momentissa mainittuihin toimenpiteisiin.

Teiden hoitoon sekä kulttuuriympäristöihin ja rakennusperinnön hoitoon vaikuttavia lakeja ja säädöksiä ovat mm:

- Laki yleisistä teistä (243/1954) (lakiuudistus vireillä)
- Maankäyttö ja rakennuslaki, MRL (132/1999)
- Luonnonsuojelulaki, LSL (1096/1996)
- Rakennussuojelulaki, (60/1985)
- Muinaismuistolaki (295/1963)
- Kirkkolaki (731/1999)
- Asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta (480/1985)
- Maa-ainelaki (555/1981)
- Vesilaki (264/1961)
- Rakennusperintöstrategia (VNP 2001)
- Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT 2001)
- Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (VNP 1995)

3.3 Tiedonhallinta

Tietojen käsittely-, inventointi- ja dokumentointitapa yhtenäistetään. Tietoihin otetaan mukaan tien suoja-alueella olevat tai välittömästi siihen rajautuvat kulttuuriympäristökohteet tai kohteet, joihin tien hoitotoimenpiteet vaikuttavat.

Perusedellytyksenä on, että kohteiden määrä, sijainti, kulttuuriympäristötyyppi sekä arvoluokka ovat hankittavissa muilta viranomaisilta.

Tiedon käsittelyn yhtenäistäminen on edellytyksenä toimintalinjoissa esitetylle inventointien ohjeistukselle ja sen perusteella tehtävälle kohteiden priorisoinnille ja hoidolle. Tiedonhallinnan yhtenäistämällä pyritään varmistamaan tuotettavan tiedon laatu ja vertailukelpoisuus eri tiepiirien kesken.

Kohteiden määrä ja sijainti

Mukaan otettavien kohteiden valintaperusteiden tulee olla samat ja niiden sijainti tulee esittää yhtenevästi kaikissa tiepiireissä. Kts. luku 3.4 Inventointi ja dokumentointi.

Kulttuuriympäristötyyppi

Tietojen yhtenäistämiseksi kulttuuriympäristökohteet jaetaan eri tyypeihin

- kulttuurimaisema
- perinnemaisema
- rakennettu kulttuuriympäristö
- muinaisjäännös
- muinaistie ja -silta

Arvoluokka

Kulttuuriympäristökohteiden arvoluokka otetaan viranomaisten laatimista valtakunnallisista inventoinneista sekä maakunnallisista ja paikallisista inventoinneista. Mikäli kohdetta ei ole arvotettu tulee myös tiedon puuttuminen merkitä.

Arvoluokista käytetään lyhenteitä

- V valtakunnallisesti arvokkaat kohteet
- M maakunnallisesti arvokkaat kohteet
- P paikallisesti arvokkaat kohteet

Taulukko 1. Kulttuuriympäristötyypit ja arvoluokat.

Arvoluokka	Kulttuuriympäristötyyppi	Hoitoa ohjaava lainsäädäntö
V M P	Kulttuurimaisema	Luonnonsuojelulaki Maankäyttö- ja rakennuslaki
V M P	Perinnemaisema	Luonnonsuojelulaki
V M P	Rakennettu kulttuuriympäristö	Maankäyttö- ja rakennuslaki Rakennussuojelulaki Asetus valtion rakennusten suojelusta Muinaismuistolaki
V	Muinaisjäännökset	Muinaismuistolaki
	Historialliset tiet	Osin muinaismuistolaki
	Museotiet ja sillat	Tiehallinto, perinnetoiminta

V valtakunnallisesti arvokkaat kohteet

M maakunnallisesti arvokkaat kohteet

P paikallisesti arvokkaat kohteet

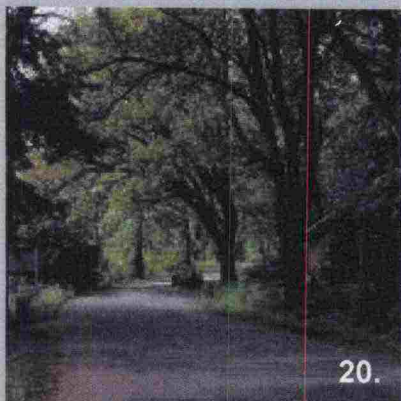
Kulttuuriympäristötyypin sekä arvoluokan lisäksi kohteesta ilmoitetaan

- hoitoa ohjaava muu lainsäädäntö
- mahdollisesti jokin muu huomio esimerkiksi inventointiajankohta.

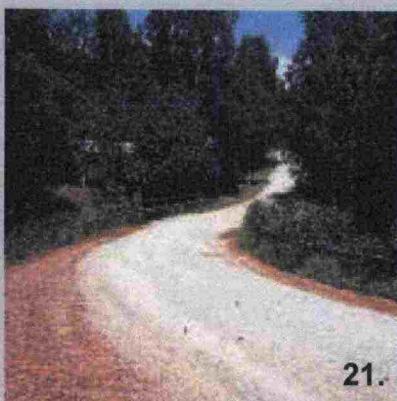
Inventointi- ja dokumentointi

Inventoinnilla tarkoitetaan sekä olevan tiedon siirtämistä inventointijärjestelmään että maastossa tehtäviä kohdeinventointeja.

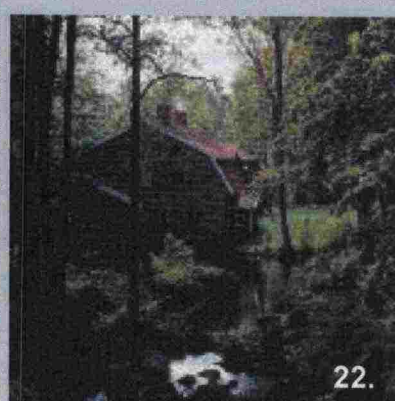
Inventoidut tiedot tallennetaan numeerisessa muodossa. Kulttuuriympäristökohteiden inventointi- ja dokumentointitiedot siirretään samaan järjestelmään tien muun kunnossapitotiedon kanssa. Näin kohteet voidaan huomioida sekä talvi- että kesähoidossa. Kesähoito kytketään viheralueiden hoitoon; talvihoidon osalta on tärkeää välittää tieto urakoitsijoille esimerkiksi avaruudessa vaarottavista kohteista.

20.

21.

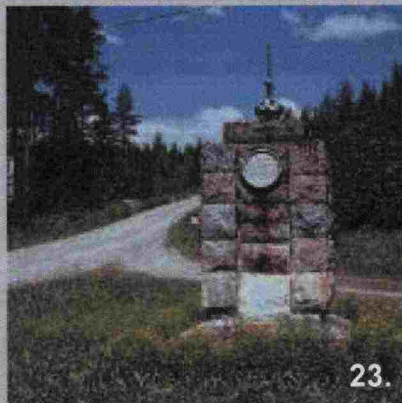
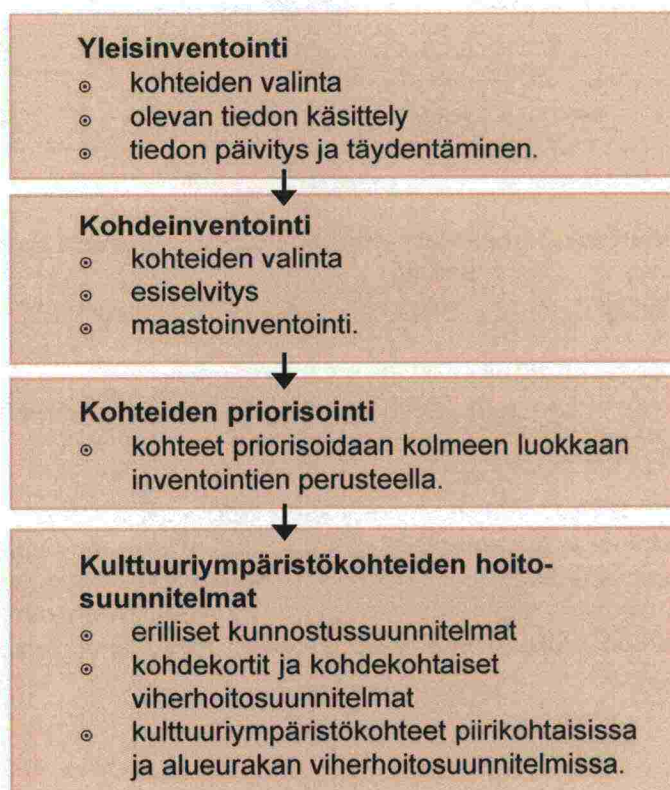

22.

Tiestön viherhoitoluokituksessa kulttuuriympäristökohteet kuuluvat joko taajamien viherhoitoluokkiin T tai erityisalueiden viherhoitoluokkiin E. Hoitoluokan merkintään kuuluu myös hoitoon vaikuttavaa ympäristötekijää tarkoittava lisämääre Y. Näitä Y-kohteita ovat esimerkiksi Natura 2000 -alueilla olevat kulttuuriympäristöt ja perinnemaisemat, luonnonmuistomerkeiksi luokitellut puukujanteet ja yksittäispuut sekä muinaismuistomerkit. Luokitusohjeisiin ehdotetaan erityisalueiden hoitoluokkaan E liitettäväksi uusi alakohhta: muut kohteet.

Priorisoinnissa valituista kulttuuriympäristökohteista tehdään kohdekortit ja kohdekohtaiset viherhoitosuunnitelmat ohjeiden mukaisesti (Tiehallinnon julkaisu TIEH 2200018-03, Viherhoitosuunnitelmat ja kohdekortti)

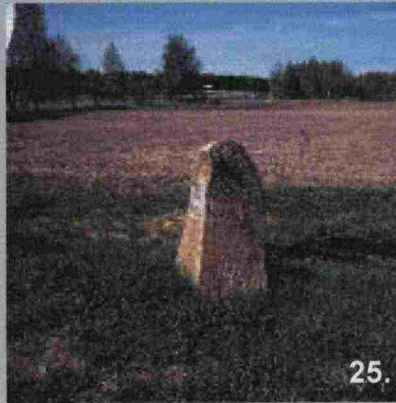
Kulttuuriympäristöjen hoidon toimintalinjan prosessikaavio.

23.

24.

25.

3.4 Yleisinventointi

Yleisinventoinnissa käsitellään tiepiireillä oleva kulttuuriympäristöjä koskeva tieto toimintalinjojen mukaiseksi. Lisäksi tiedot päivitetään ja täydennetään uusilla inventointitiedoilla.

Yleisinventoinnin tarkoituksena on koota yhteen järjestelmällisesti ja sovitulla tavalla senhetkinen tieto kohteista jatkossa tehtävää kohdeinventointia ja kohteiden priorisointia varten.

Yleisinventointi tehdään toimistotyönä. Työn voi tehdä paikkatieto-ohjelmat hallitseva henkilö. Kulttuuriympäristöjen syvempää tuntemusta työ ei vaadi.

Kohteiden valintaperusteet

Yleisinventointiin otetaan mukaan

- tien suoja-alueella sijaitsevat tai välittömästi siihen liittyvät kohteet
- kohteet, jotka on suojeltu jonkin lain tai asetuksen nojalla
- valtakunnallisesti arvokkaat kohteet
- maakunnallisesti arvokkaat kohteet
- museotiet ja -sillat
- paikallisesti arvokkaat ja arvottomattomat kohteet harkinnan mukaan.

Kohteiden valinnassa kiinnitetään huomiota alueellisiin eroihin.

- Pohjois-Suomessa paikallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristökohteiden merkitys on suurempi kuin Etelä-Suomessa.
- Pohjois-Suomessa on paljon paikallisia muistomerkkejä, jotka otetaan mukaan inventointiin.

Yleisinventoinnin kulku ja sisältö

Vaihe 1. Tiehallinnon Ympäristön tila -selvitysten käsittely

- Aineistosta otetaan mukaan tien suoja-alueella sijaitsevat ja välittömästi siihen liittyvät kohteet.
- Tiedot yhtenäistetään toimintalinjan mukaisiksi (kulttuuriympäristötyypit, arvoluokat jne.).
- Tiedot siirretään Tiehallinnon käytössä olevaan numeeriseen tiedonhallintajärjestelmään.

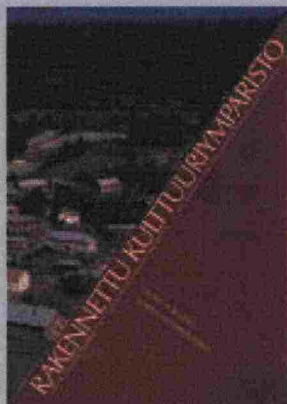
Vaihe 2. Tietojen täydentäminen ja päivittäminen

- Tiedot päivitetään ja täydennetään uusilla inventointitiedoilla.
- Museovirasto on kerännyt muinaismuistokohteista inventointitiedot numeerisina. Tiedot ovat saatavilla keskitetysti Museovirastosta, rakennushistorian osastolta ja ne ovat valtakunnallisesti kattavat.
- Alueellisten ympäristökeskusten inventoimat aineistot ovat erillisiä ja ne on koottu eri teemojen alle. Jokainen alueellinen ympäristökeskus ylläpitää omaa aineistoaan.

Tietojen täydentämis- ja päivittämislähteitä ovat mm.

- viranomaisten laatimat valtakunnalliset inventoinnit, joilla tarkoitetaan kulttuuri- ja luontoperintöä koskevia viranomaisten laatimia valtakunnallisia inventointeja, jotka perustuvat riittävän laaja-alaiseen valmisteluun. Käytössä ovat seuraavat inventoinnit:
 - Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, YM, ympäristönsuojeluosasto, mietintö 66/1992
 - Rakennettu kulttuuriympäristö, Valtakunnallisesti arvokkaat kulttuurihistorialliset ympäristöt, Museovirasto, rakennushistorian osasto, julkaisu 16, 1993
- Valtakunnallisesti merkittävät esihistorialliset suojelukokonaisuudet, Sisäasiainministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto, tiedotuksia 3/1983
- maakuntien liittojen selvitykset
- alueelliset kulttuuriympäristöohjelmat
 - valtakunnalliset ja maakunnalliset kohteet
- perinnemaisemajulkaisut
 - valtakunnalliset, maakunnalliset ja paikalliset kohteet
- paikalliset, kuntakohtaiset kulttuuriympäristöohjelmat
- Muinaisjäännösrekisteri, Museovirasto
- kuntakohtaiset rakennuskanta-inventoinnit, mikäli kohteet on arvotettu.
- maakunnan liittojen selvitykset.

Aineistosta otetaan mukaan toimintalinjojen käsittelyalueella olevat kohteet. Tiedot yhtenäistetään toimintalinjan mukaisiksi. Tiedot hankitaan mahdollisuuksien mukaan numeerisina. Museoviraston inventointitiedot ovat saatavilla numeerisena rakennushistorian osastolta. Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja arvokkaat perinnemaisema-alueet ovat saatavilla Suomen ympäristökeskuksesta ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet maakuntien liitoista. Tiedot siirretään Tiehallinnon käytössä olevaan numeeriseen tiedonhallintajärjestelmään.

3.5 Kohdeinventointi

Kohdeinventoinnissa tarkennetaan yleisinventoinnin tietoja sekä toimistotyönä tehtävän tarkemman kohteen selvityksen että maastoinventoinnin perusteella.

Kohdeinventoinnin tarkoituksena on selvittää tarkemmin kohteen suhde tieympäristöön sekä tien suhde kohteeseen. Kohdeinventoinnin tietojen perusteella tehdään jatkossa kohteiden priorisointi.

Kohdeinventoinnin tekemiseen tarvitaan sekä numeeristen tiedonhallintaohjelmien ja mittauksen hallitsevaa henkilöstöä, mittausvälineistöä että kunnossapidon ja kulttuuriympäristön asiantuntemusta omaavaa henkilöä tai henkilöitä. Kohteita valitessa tehdään yhteistyötä alueellisen kulttuuriympäristön hoidon yhteistyöryhmän kanssa.

Kohteiden valintaperusteet

Kohdeinventointiin otetaan mukaan yleisinventointiaineistosta

- kohteet, jotka on suojeltu jonkun lain tai asetuksen nojalla
- valtakunnallisesti arvokkaat kohteet
- maakunnallisesti arvokkaat kohteet
- sellaiset paikallisesti arvokkaat kohteet ja arvottomattomat kohteet, joilla tiedetään olevan muuta erityistä arvoa esimerkiksi matkailulle

Kohdeinventointiin kuuluu toimistotyönä tehtävä esiselvitys, maastoinventointi sekä tietojen dokumentointi.

Esiselvitys

Esiselvitys tehdään toimistotyönä. Siinä tarkennetaan yleisinventoinnissa kerättyä tietoa ja selvitetään kohteet, joiden kohdeinventointi vaatii erityisasiantuntemusta. Tällaisia kohteita voivat olla esimerkiksi muinaisjäännökset, rakennussuojelukohteet tai perinnemaisemakohteet. Tällöin kohdeinventoinneissa tehdään yhteistyötä asiantuntijan kanssa.

Esiselvityksessä etsitään ja selvitetään mm. mahdollisimman tarkka karttapohja alueesta, tiealueen raja ja hoitovastuu, kohteeseen liittyvät selvitykset ja aiemmat inventoinnit, historiallista ja muuta saatavilla olevaa tietoa esim. vanhaa karttamateriaalia ja valokuvia.

Kohteen sijainti, Tiehallinnon viherhoitoluokka yms. perustieto täytetään valmiiksi numeeriseen inventointijärjestelmään ennen maastoinventointia.

Maastoinventointi

Esiselvityksen jälkeen kohteet inventoidaan maastossa tiealueelta. Tarkoituksena on dokumentoida mitä elementtejä kohde sisältää, mikä on sen asema tieympäristössä, miten tieympäristö ja tien hoitotoimet mahdollisesti vaikuttavat kohteeseen sekä arvioida kohteen kunto.

Maastoinventointi tehdään noudattaen Tiehallinnon käyttämää numeerista inventointijärjestelmää, jota on selvitetty julkaisun 'Viherhoito tieympäristössä' luvussa 4, Viheralueiden inventointi (Tiehallinto 2003c). Viherinventoinnissa kukin kohde inventoidaan omaksi kortikseen, joka sidotaan alku- ja loppupisteestään tieosoitteeseen. Lisäksi arvokkaiden tai hoidon kannalta tarkemmin paikannettavien yksittäiskohteiden sijainti kartoitetaan kohdekohtaisesti.

Maastoinventointi sisältää ainakin

- kohteen tietojen syöttämisen Tiehallinnon käyttämään numeeriseen inventointijärjestelmään
- kohdekartan piirtämisen (kohdekartta sisältää mm. mahdollisen rakennuksen tai rakenteet, kasvillisuusalueet, pinnoitteet, kalusteet ja varusteet, tiealueen rajan)
- tiealueen rajan tarkistamiseen ja sen dokumentoinnin
- nykytilan dokumentoinnin digitaalikuvin
- ympäristön vaikutuksen arvioinnin hoitoon
- kuntoarvion.

Tärkeä ja asiantuntemusta tarvitseva osio maastoinventoinnissa on kuntotietojen arviointi. Mikäli kohde sisältää kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia, rakenteita tai muinaisjäännöksiä, tulee arvioitsijana käyttää kyseisen alan asiantuntijaa. Kohdeinventointeja tehtäessä käytetään hyväksi muiden yhteistyötahojen tekemiä inventointiohjeita, kuten Museoviraston julkaisuja Kujanpuiden inventointiohje sekä rakennetun kulttuuriympäristön inventointiohje, jotka ilmestyvät vuoden 2004 aikana.

Kohdeinventointitavan yhtenäistämiseksi tehdään kulttuuriympäristön hoidon toimintalinjojen pilotissa inventoinnin tarkistuslomake. Tähän lomakkeeseen kerätään tietoja erityisesti kulttuurihistoriallisen kohteen inventoinnissa huomioitavista asioista.

3.6 Kohteiden priorisointi

Kulttuuriympäristökohteiden priorisoinnissa arvioidaan vaatiiko kohteen hoito tarkennuksia tien kunnossapidon vaatimuksiin ja ohjeisiin.

Priorisoinnin tarkoituksena on määritellä miten kulttuuriympäristökohteet huomioidaan tien kunnossapitourakoissa ja piirikohtaisissa hoitosuunnitelmissa.

Priorisointiin tarvitaan Tiehallinnon kunnossapidon, viherinventoinnin sekä kulttuuriympäristöjen asiantuntemusta.

Kohteiden priorisointi

Luokka 1.	Erillisen kunnostussuunnitelman mukaisesti hoidettavat kulttuuriympäristökohteet.
Luokka 2.	Perusviherhoidon mukaisesti hoidettavat kulttuuriympäristökohteet, joista tehdään kohdekohtainen viherhoitosuunnitelma ja kohdekortti.
Luokka 3.	Perusviherhoidon mukaisesti hoidettavat kulttuuriympäristökohteet, joista ei tarvita kohdekohtaista hoitosuunnitelmaa ja kohdekorttia.

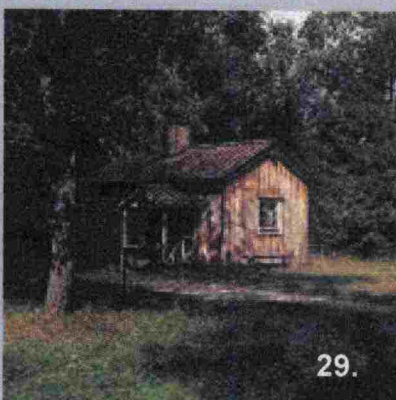
Perusviherhoidolla tarkoitetaan Tiehallinnon vastuulla olevan tiealueen viherhoitoa, joka suoritetaan noudattaen Tiehallinnon vihertöiden laatuvaatimuksia. Perusviherhoito käsittää vesakonraivauksen, nurmetusten, niittyjen puiden, pensaiden yms. istutusten sekä metsien hoidon.

Kohdekohtainen hoitosuunnitelma ja kohdekortti liittyvät Tiehallinnon tiealueiden viherhoitoon.

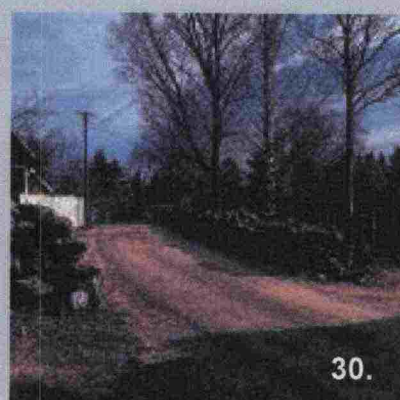
Viherhoitosuunnitelmien avulla ohjataan viherhoitoa tiepiiri-, alueurakka- ja kohdekohtaisesti. Eri vaiheen viherhoitosuunnitelmien tavoitteena on määritellä riittävän tarkasti viheralueiden hoidon kokonaisuus pitkällä aikavälillä sekä hoitotoimet urakan aikana. Viherhoitosuunnitelmissa otetaan kantaa siihen miten viheralueita ja tieympäristöä halutaan kehittää ja millä hoitotoimenpiteillä nämä tavoitteet saavutetaan.

28.

29.

30.

Kohdekohtaisia viherhoitosuunnitelmia tehdään tärkeiden erityisalueiden hoidosta. Kohdekohtaisessa viherhoitosuunnitelmassa esitetään viheralueen toivottu kehitys ja vuosittaiset sekä tätä harvemmin tehtävät hoitotoimenpiteet. Hoitosuunnitelmissa esitetään kohdekohtaisia tarkennuksia laatuvaatimuksiin aina yksityiskohtaiseen hoitoon saakka.

Valintaperusteet kohteiden priorisoinnille

Luokka 1

Erillisen kunnostussuunnitelman mukaisesti hoidettavat kulttuuriympäristökohteet. Kuva 31.

- Kohde on suojeltu lain tai asetuksen nojalla tai se on mukana viranomaisen laatimissa valtakunnallisissa inventoinneissa.
- Kohteen on todettu maastoinventoinnin perusteella tarvitsevan kunnostusta.

Luokka 2

Perusviherhoidon mukaisesti hoidettavat kulttuuriympäristökohteet, joille tehdään kohdekohtainen viherhoitosuunnitelma ja kohdekortti. Kuva 32.

- Kohde on inventoitu valtakunnallisesti arvokkaaksi, mutta sen ei tarvitse olla suojeltu lain tai asetuksen nojalla.
- Kohde on monimuotoinen, sisältää useita perusviherhoidon alueita (pensasalueita, puita, nurmetuksia).
- Kohde sisältää rakenteita kuten muureja, aitoja, portteja, maitolaitureita, pihapiirirakennuksia tai muita erikoisrakenteita.
- Kohteen hoidon laatuvaatimukset tarvitsevat lisätarkennuksia.
- Kohdetta ei sen kunnan perusteella tarvitse nostaa luokkaan 1.

Luokka 3

Perusviherhoidon mukaisesti hoidettavat kulttuuriympäristökohteet, joista ei tarvita kohdekohtaista hoitosuunnitelmaa ja kohdekorttia. Kuva 33.

- Kohde ei sisällä muita kuin perusviherhoidon piiriin kuuluvia elementtejä.
- Kohteen hoidon laatuvaatimukset eivät vaadi kohdekohtaisia tarkennuksia.
- Kohteen kunto on todettu maastoinventoinnissa kelpolliseksi.

Kohdekortissa esitetään kohteen perustiedot sekä tarkennuksia tuotekortin laatuvaatimuksiin. Kohdekortteja voidaan laatia urakka-alueen kohteista tai tietystä erityisalueista kuten levähdysalueet, melueste ympäristöt, liittymäalueet jne. Määritelmät sekä enemmän aiheesta Tiehallinnon julkaisussa *'Viherhoitosuunnitelmat ja kohdekortti'*.

Kaikki luokat tulee huomioida tiepiirin kunnossapitoa suunniteltaessa sekä alueurakoissa. Tiepiirin viherhoitosuunnitelmaan liitetään luku: 'kulttuuriympäristökohteiden hoito', jossa ohjataan kohteiden hoitoa pitkällä tähtäimellä. Alueurakoitsijoille tulee ilmoittaa kaikki kulttuuriympäristökohteet. Vaikka luokkaan 3 kuuluvista kohteista ei tehdä kohdekohtaisia hoitosuunnitelmia, voidaan niiden hoitoa käsitellä laajempina kokonaisuuksina esimerkiksi alueurakan viherhoitosuunnitelmissa. Luokan 3 kohteet tulee ilmoittaa alueurakoitsijalle ja niistä tulee tehdä sijaintikartta niiden hoidon, tilan seurannan ja mahdollisten toimenpiteiden tarpeellisuuden huomioimiseksi. Luokan 1 ja 2 kohteista tehdään lisäksi tarvittavat kohdekortit, kohdekohtaiset hoitosuunnitelmat sekä erilliset kunnostussuunnitelmat ohjeiden mukaisesti.

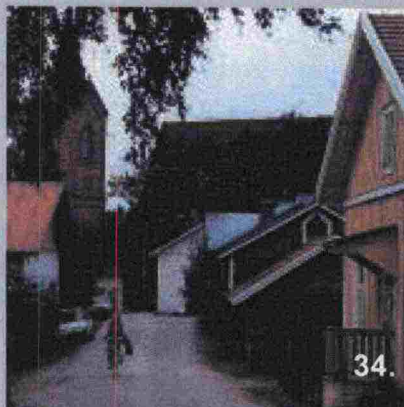
3.7 Kulttuuriympäristökohteiden kunnostussuunnitelmat

3.7.1 Erilliset kunnostussuunnitelmat

Luokkaan 1 valituista kohteista tehdään tarkempi kohdekohtainen kunnostussuunnitelma. Kohteen laajuus voi vaihdella yksittäisestä muistomerkistä laajan valtakunnallisen maisema-alueen kunnostussuunnitelmaan. Luonteeltaan kohteet ovat sellaisia, että kunnostussuunnitelma tehdään yhteistyössä sidosryhmien asiantuntijoiden kanssa. Kunnostussuunnitelman sisältö vaihtelee kohteen ominaispiirteiden mukaan. Yhteisenä piirteenä on, että lähtökohtana tulee aina olla alueen kulttuurihistoriallinen arvo.

Kunnostussuunnitelma sisältää esimerkiksi

- yleispiirteisen historiallisen kehityksen selvityksen
- tarvittaessa uuden maastokäynnin
- nykytilan vertailun historiallisen kehityksen selvitykseen ja valokuvaaineistoon (Vertailun avulla määritellään ne osat tai kuviot, jotka ovat historiallisia tai kuuluvat osana alueen ominaispiirteisiin ja arvoon ja ne osat, jotka ovat ympäristön häiriö- ja vauriotekijöitä.)
- toimenpidesuosituksukset usean vuoden näkökulmasta.

Muinaisjäännösten, perinnemaisemien ja rakennussuojelukohteiden kunnostussuunnitelmissa ollaan yhteistyössä sekä alueelliseen ympäristökeskukseen että maakuntamuseoon. Muinaisjäännöksiä sisältävissä kohteissa tulee olla yhteydessä Museoviraston arkeologian osaston muinaisjäännösten hoitoyksikköön. Museovirasto voi hakemuksesta luovuttaa muinaisjäännöksen ylläpidon jollekin toiselle taholle. Jokaista kohdetta varten tehdään suunnitelma, jossa otetaan huomioon varsinaisten hoito-ohjeiden lisäksi hoidon perustelu, tulevan käytön tavoitteet ja vaatimukset. Suunnitelmaa varten selvitetään aluetta koskevat tiedot: kohteen arkeologiset taustatiedot, historia, kaavoitustilanne ja luonnonarvot.

Hoito kunnostuksen jälkeen

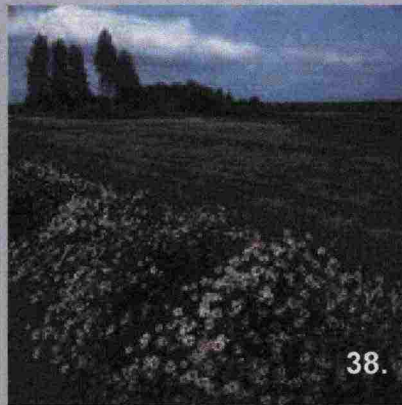
Kunnostussuunnitelman jälkeen tehdään hoitosuunnitelma yhteistyössä kohteessa tarvittavien asiantuntijoiden kanssa. Katso luku 4.1 Hoidon suunnittelu ja yhteistyö.

Kun kohde on kunnostettu suunnitelman mukaan, se siirretään luokkaan 2. Kunnostussuunnitelmaan sisältyy myös kohdekortin ja kohdekohtaisen viherhoitosuunnitelman teko luokan 2 ohjeiden mukaisesti.

3.7.2 Kohdekortit ja kohdekohtaiset viherhoitosuunnitelmat

Luokkaan 2 valituista kohteista tehdään kohdekohtainen viherhoitosuunnitelma ja kohdekortti. Pohjana käytetään julkaisun "Viherhoitosuunnitelmat ja kohdekortti" ohjeita. Koska kyse ei ole ainoastaan viherhoidosta, täydennetään hoitosuunnitelmaan ja kohdekortteihin kerättävää tietoa rakenteiden, pintojen, kalusteiden ja varusteiden sekä rakenteiden osalta.

Hoitosuunnitelma tehdään tarvittaessa yhteistyössä kohteessa tarvittavien asiantuntijoiden kanssa. Katso luku 4.1 Hoidon suunnittelu ja yhteistyö.

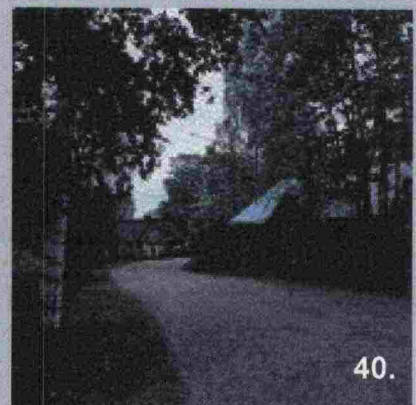
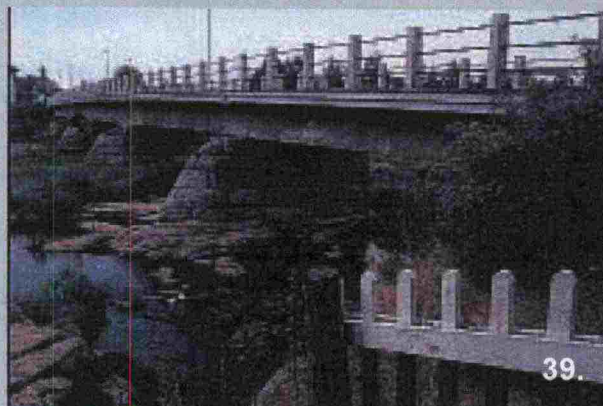

3.7.3 Piiri- ja alueurakkakohtaiset viherhoitosuunnitelmat

Luokkaan 3 valituista kohteista ei tarvita kohdekohtaisia ohjeita, mutta niiden hoidosta tulee antaa ohjeita piiri- ja urakkakohtaisissa viherhoitosuunnitelmissa.

Esimerkkejä piiri- ja urakkakohtaisissa huomioitavista asioista:

- Niitto ulotetaan tietyllä tiejaksolla viherhoitoluokan laatuvaatimuksia pidemmälle esimerkiksi haluttaessa pitää nurmetus matalana viereiseen matalaan ketoon asti.
- Haluttaessa eriaikainen niitto tietyllä tiejaksolla esimerkiksi perinnemaisella alueella.
- Vesakönnäraivauksessa raivattavan alueen laajuutta halutaan lisätä näkemien pitämiseksi avoimina.
- Alue otetaan pois hoitourakasta ja sovitaan sen hoidosta erikseen.

3.8 Museotiet ja -sillat

Tiehallinnon valitsemista museoteistä ja -silloista huolehtiminen kuuluu Tiehallinnon perinnetyöhön.

Museoteiden ja -sillojen suojelussa Tiehallinto tekee yhteistyötä ympäristöministeriön, Museoviraston, maakuntien liittojen, ympäristökeskusten sekä maakuntamuseoiden kanssa. Museotien tai -sillan lisäksi otetaan huomioon muitakin niihin liittyviä osa-alueita tai osia. Yhteistyötä tehdään myös kuntien ja tienvarsiasukkaiden kanssa. Kohteiden hoitoyhteistyötä tehdään palvelujen tarjoajien kanssa. Käytännön perinnetyötä piireissä ohjaavat perinneyhdyshenkilöt.

Tiepiirit varaavat vuosittaiseen budjettiinsa riittävän määrärahan museokohteiden ohjeiden mukaista hoitoa varten. Suuremmista muutos- ja korjaustöistä ja kustannuksista sovitaan erikseen keskushallinnon, piirien, kuntien sekä muiden yhteistyökumppanien kanssa. (Tiehallinnon perinnetyön käsikirja)

Museotie- ja museosiltakohteet säilytetään museointihetken asussa. Kohteisiin ei tehdä muutoksia, ellei liikenneturvallisuus tai kohteen säilyminen sitä erityisesti vaadi. Museokohteen ympäristö on osa kohdetta; perinneyhdyshenkilö seuraa ympäristön tilaa, kohteen lähelle suunniteltavia rakennushankkeita ja antaa tarvittaessa lausuntoja.

Museokohteita hoidetaan suunnitelmallisesti ja säännöllisesti. Museokohteita hoidetaan tavanomaisen kunnossapidon yhteydessä. Kohteiden hoitoon kuuluvat itse kohteet ja niihin liittyvät opasteet, levähdysalueet ja muu ympäristö.

Perinneyhdyshenkilö tarkastaa oman piirinsä museokohteet kerran vuodessa niiden käytännön hoidosta vastaavan henkilön kanssa ja osallistuu kunnostussuunnitteluun. Koska kohteet poikkeavat nykyisistä silloista ja teistä, joihin liikkujaat ovat tottuneet, niiden liikenneturvallisuuteen kiinnitetään erityistä huomiota.

Aiheesta enemmän 'Tiehallinnon perinnetyö'-käsikirjassa.

4 TOIMINTALINJAN TOTEUTTAMINEN

4.1 Hoidon suunnittelu ja yhteistyö

Tiehallinnon vastuu

Tiehallinto koordinoi ja ohjaa tiealueella sijaitsevan kulttuuriympäristön hoitoa. Tiepiirit vastaavat näillä alueilla sijaitsevien kulttuuriympäristöjen inventoinneista, kohteiden priorisoinneista sekä hoitosuunnitelmista ja kohdekorteista. Hoidon tilaajaorganisaatio teettää kunnossapidon tiepiirin laatimien ohjeiden ja laatuvaatimusten mukaisesti sekä valvoo tehtyä työtä.

Museoteiden ja -siltojen hoidon ja ylläpidon valtakunnallinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluu Tiehallinnon perinnetyöhön, jota koordinoi ja ohjaa Tiehallinnon keskushallinto. Käytännön perinnetyötä piireissä ohjaavat perinneyhdyshenkilöt.

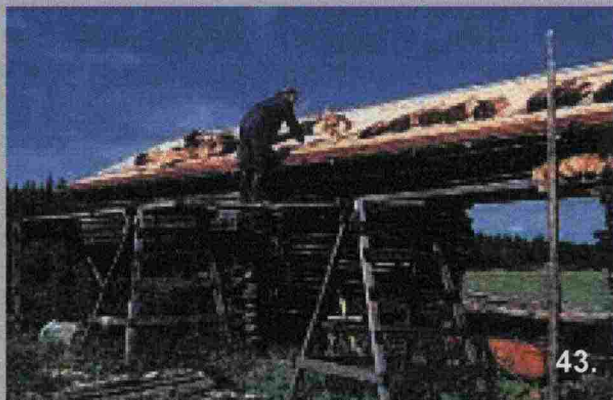
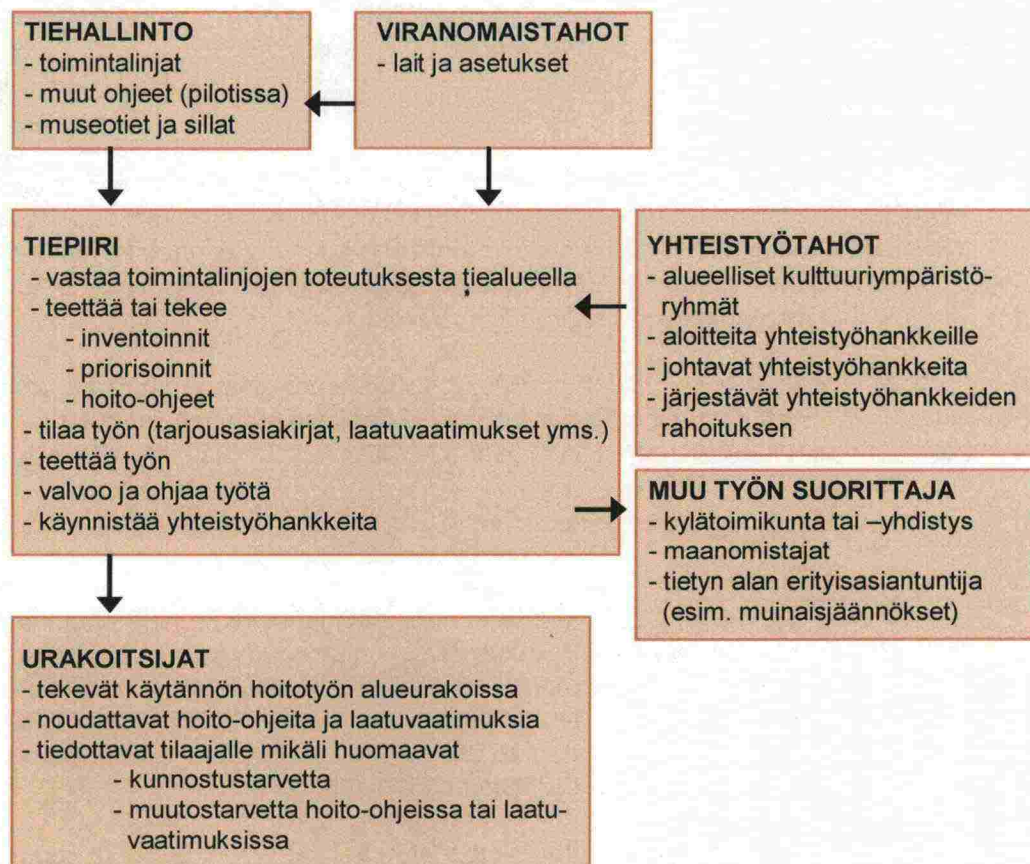
Yhteistyö

Tiehallinto ei voi yksin päättää tiealueen kulttuuriympäristökohteiden hoidosta. Tiealueen hoitotoimet voivat vaikuttaa tiealueen ulkopuolelle sijoittuviin kulttuuriympäristöihin ja vastaavasti tiealueen ulkopuolella oleva kohde voi vaikuttaa tiealueen hoitoon. Kulttuuriympäristön hoito tulee nähdä kokonaisuutena ja hoitotoimenpiteiden perustana tulee olla tien kunnossapidon ja liikenneturvallisuuden lisäksi kulttuurihistoriallisten arvojen säilyminen.

Tiehallinto tekee yhteistyötä kulttuuriympäristön hoidon inventoinnissa, suunnittelussa ja toteutuksessa ympäristöministeriön, Museoviraston, maakuntien liittojen, alueellisten ympäristökeskusten, maaseutukeskusten sekä maakuntamuseoiden kanssa. Yhteistyötä tehdään myös kuntien ja tienvarsiasukkaiden kanssa. Kohteiden hoitoyhteistyötä tehdään palvelujentarjoajien kanssa. Parhaiten tiealueen kulttuuriympäristökohteiden hoidon yhteistyötä pystytään koordinoimaan käsittelemällä ajankohtaiset asiat alueellisissa kulttuuriympäristötyöryhmissä joissa on edustajia alueellisista organisaatioista.

Kaavio yhteistyösapuolien tehtävistä ja vastuista.

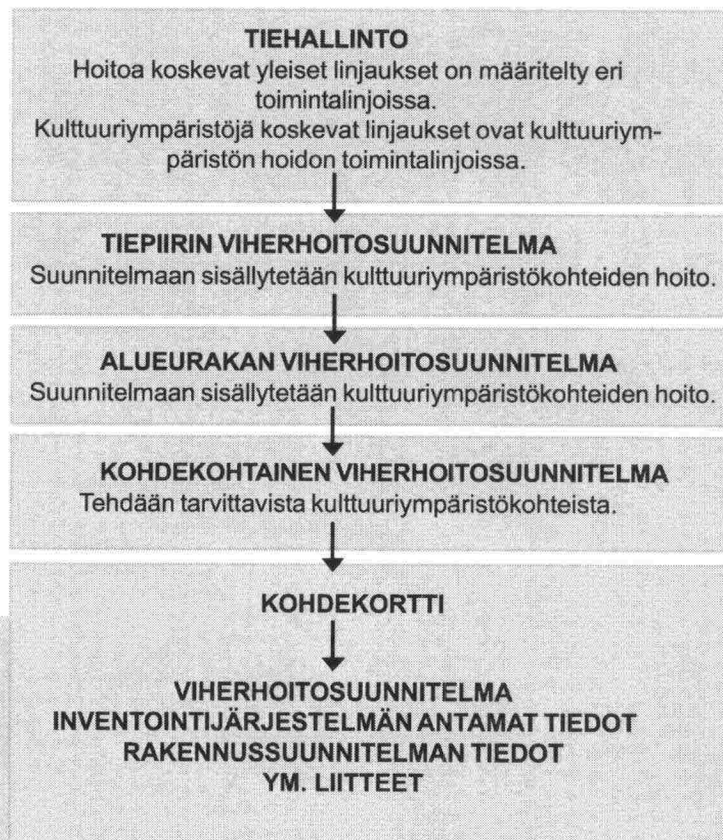

4.2 Hoidon hankinta

Kulttuuriympäristön hoito liittyy Tiehallinnon teettämään kunnossapitoon ja sen hoito hankitaan kuten muunkin teiden kunnossapito.

Tiepiirit tilaavat kulttuuriympäristökohteiden hoidon, kuten muunkin teiden kunnossapidon, osana alueurakkaa tai vaihtoehtoisesti kohteiden hoito tilataan erillisurakoina. Erilliset kunnostussuunnitelmat voidaan toteuttaa yhteistyössä sidosryhmien kanssa tai ne voidaan antaa kokonaan ulkopuolisen toteutettavaksi ja tiepiiri osallistuu vain kuluihin. Tiepiiri voi teettää myös kunnostukset osana alueurakkaa tai erillisinä urakoina.

Kulttuuriympäristöjen hoidon laatuvaatimukset, hoitosuunnitelmat sekä kohdekortit liitetään vihertöiden laatuvaatimuksiin sekä töiden ohjelmointiin. Kulttuuriympäristökohteet saattavat aiheuttaa erityisvaatimuksia myös muulle kunnossapidolle, kuten talvihoitoon, teiden suolaukseen ja pintavesien johtamiseen. Tiepiiriin tulee ilmoittaa nämä kohteet paikkatietoineen ja erityisvaatimuksineen urakoitsijoille.

Niistä kulttuuriympäristökohteista, joista laaditaan erillinen kunnostussuunnitelma, esitetään suunnitelman yhteydessä myös työn suorittamisen laatuvaatimukset ja työn tekijältä edellytettävät pätevyys- ja kokemusvaatimukset, työn vaatima kalusto, työmenetelmät, materiaalit, lupamenettely, ilmoitukset, informointi sekä yleinen työturvallisuus.

Kohdeinventointien, hoitoluokitusten, kunnostussuunnitelmien, laatuvaatimusten sekä muiden ohjeiden avulla Tiehallinto laatii viherhoitosuunnitelman viheralueiden urakanaikaisesta hoidosta. Viherhoitosuunnitelma voi käsittää koko piirin, urakka-alueen tai valittujen erityiskohteiden kunnostussuunnitelman toteuttamisen. Urakoitsija laatii hoitourakasta työohjelman tilaajan antamien tietojen pohjalta. Tilaaja antaa urakoitsijan käyttöön päivitetyt kohdekortit, kunnostussuunnitelmat tai vähintään viheralueita koskevat inventointitiedot taulukkomuotoisena. Urakkasopimuksen yhteydessä täsmennetään urakka-alue, urakkaan kuuluvat työt ja velvollisuudet sekä määritetään noudatettavat asiakirjat.

Kohdekohtaiset kunnostussuunnitelmat toteutetaan Tiehallinnon hoidon alueurakoiden työkohtaisina tarkennuksina. Kunnostuksen jälkeen kohteen perushoito tehdään kohdekortin mukaisesti osana hoidon alueurakkaa. Hoito-vaatimukset ovat viherympäristön hoitovaatimusten mukaisia. Tarvittaessa esitetään työkohtaisia tarkennuksia laatuvaatimuksiin. Kohteet lisätään kiireellisyysjärjestyksessä hoidon alueurakoihin.

4.3 Hoidon valvonta

Tiepiiri vastaa kulttuuriympäristökohteiden hoidosta ja hoidon valvonnasta. Hoidon hankinnan lisäksi valvonnasta vastaavat piirien ympäristövastaavat/ ympäristöyhdyshenkilöt. Arvokkaiden kulttuuriympäristöjen sekä yhteistyökohteiden hoidon valvonnassa voi olla mukana myös muiden sidosryhmien edustajia. Alueurakan osana tehtävästä vastaa tiemestari tai hänen sijaisensa. Muilla ei ole puhevaltaa urakoitsijaan päin.

4.4 Inventointitietojen päivitys jatkossa

Keskushallinto ohjaa tiepiirejä kulttuuriympäristökohteiden inventointitietojen päivityksissä. Inventointitietojen päivitys noudattaa muuta valtakunnallista kulttuuriympäristökohteiden inventointia eli päivitys tulee ajankohtaiseksi, kun tieto on merkittävästi lisääntynyt.

Kohdekohtaisesti puuttuvia inventointitietoja tarkennetaan tarvittaessa resursien mukaan. Kohteiden kuntoa seurataan ja mahdolliset muutokset korjataan inventointeihin joko vuosittain tai harvemmin, kuitenkin urakan lopussa aina.

4.5 Pilotti toimintalinjojen mukaisesta inventoinnista ja hoidosta

Ennen toimintalinjojen käyttöönottoa sitä testataan erikseen valittavassa tiepiirissä.

Pilotin yhteydessä selvitettäviä asioita:

- paikkatietoaineistojen saatavuus numeerisessa muodossa
 - saatavan tiedon sisältö ja hyödynnettävyys
- käytännön inventointiohjeiden laatiminen
 - erilaiset lomakkeet
 - muiden laatimien inventointiohjeiden soveltaminen esim. Kujanne-
puiden inventointiopas ja lomake
- toimintalinjan käyttöönoton vaatimat resurssit ja kustannukset
 - pilotin yhteydessä arvioidaan eri osavaiheiden työmäärät
 - yleisinventointi
 - kohdeinventointi, esimerkkejä
 - erilliset kunnostussuunnitelmat, esimerkkejä

LÄHTEET

Laki yleisistä teistä 243/1954.

Luonnonsuojelulaki ja -asetus 1096/1996, 160/1997.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999.

Maankäyttö- ja rakennusasetus 895/1999 ja perustelumuistio 9.9.1999.

Muinaismuistolaki 295/1963.

Museovirasto 1999. Hiidenkiuas ja tulikukka, opas arkeologisen kulttuuriperinnön hoitoon. Mu-seovirasto, muinaisjäännösten hoitoyksikkö. Jyväskylä 1999. ISBN 951-616-052-2.

Museovirasto 2000. Arkeologinen inventointi, opas inventointiin ja suunnitteluun. Museovirasto, arkeologian osasto. Jyväskylä 2000. ISBN 951-616-050-6.

Museovirasto 1993. Rakennettu kulttuuriympäristö, valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. ISBN 951-9075-63-1, ISSN 1236-6439.

Rakennusperintöstrategia. Valtioneuvoston päätös 13.6.2001. 48 s. ISBN 951-731-254-7 (PDF).

Suomen ympäristökeskus 2004. Kulttuuriympäristön käsitteitä. <http://www.ymparisto.fi>

Tiehallinto 2001. Tiehallinnon ympäristöpolitiikka ja -ohjelma 2001-2005. Helsinki 2001. 28 s. Toiminta- ja suunnitelma-asiakirjat. TIEH 1000036, ISBN 951-726-774-6.

Tiehallinto 2003. Tiehallinnon toimintalinjat kaupunkiseudulla, tiivistelmä. Tiehallinto 20.1.2003.

Tiehallinto 2003. Tiehallinnon perinnetyön käsikirja. Museokohteet, kokoelmat, näyttelyt ja tutkimus. Helsinki 2003. Tiehallinto sisäisiä julkaisuja 2/2003. ISSN 1457-991, TIEH 4000359.

Tiehallinto 2003. Teuvo Kela, puhelinhaastattelu.

Tiehallinto 2003c. Viherhoitosuunnitelma ja kohdekortti. Helsinki. 22000-18-03.

Tielaitos 1999. Liikenneympäristön hoito, toimintalinjat ja laatuvaatimukset.

Tielaitos 1996. Yleisten teiden ympäristön tila. Tiepiirien tilaselvitysten yhteenveto. Helsinki. Tielaitoksen selvityksiä 42/1996. TIEL 3200410.

Tielaitos 2000. Viherhoito tieympäristössä. Helsinki. TIEL 2230055.

Vainio, Maarit, Hannele Kekäläinen, Aulikki Alanen ja Juha Pykälä, 2001. Suomen perinnebiotoopit, Perinnemaisemaprojektin valtakunnallinen loppuraportti. Suomen ympäristö 527, luonto ja luonnonvarat, 163 s. URN:ISBN:9521110392. ISBN 952-11-1039-2 (PDF). Julkaisu on saatavissa myös painetussa muodossa ISBN 952-11-1038-4 (nid.).

Ympäristöministeriö 1993a. Kansallismaisema. Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto. Vantaa 1993. ISBN 951-682-298-3.

Ympäristöministeriö 1993b. Maisemanhoito. Maisema-alue työryhmän mietintö I. Ympäristöministeriö. Ympäristönsuojeluosasto, mietintö 66/1992. Helsinki 1993. Painos loppunut.

Ympäristöministeriö 1993c. Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-alue työryhmän mietintö II. Ympäristöministeriö. Ympäristönsuojeluosasto, mietintö 66/1992. Helsinki 1993. ISSN 0788-5954, ISBN 951-47-5194-9.

Ympäristöministeriö 2000. Perinnebiotooppien hoito Suomessa. Perinnemaisemien hoitotyöryhmän mietintö. Suomen ympäristö 443, Luonto ja luonnonvarat, s. 162. URN:ISBN:9513733548. Julkaisu on saatavissa vain painetussa muodossa (ISBN 951-37-3354-8).

KUVALUETTELO

1. Välimaan rakennusryhmä, Utsjoki mt 970. Valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö ja paikallisesti arvokas perinnmaisema. Kuvaaja Eira Järviluoma.
2. Fagervikin ruukkialue. Inkoo mt 110. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
3. Maisemahoitoprojektin yhteydessä kunnostettu saunarakennus Alanammassa, vt 4. Kuvaaja Eira Järviluoma.
4. Fagervikin ruukkialue. Inkoo mt 1050. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
5. Pyhämaa, mt 1973. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2001.
6. Auringonkukkaa, Tuusulan rantatie. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
7. Köyliön Huovintie. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
8. Vt 1 rakentaminen moottoritieksi välillä Karistoja - Ruotsala. Kuvaaja Elina Hellstén, 1994.
9. Lietvesi vt 62. Kuvaaja Heikki Heiniö.
10. Parainen mt 180. Kuvaaja Pentti M. Valmunen.
11. Reningansaaren kiinteä muinaisjäänös Kemijärven kunnassa. Kuvaaja Eira Järviluoma, 1998.
12. Liedon Vanhanlinnantie. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
13. Leineperin ruukin silta. Kuvaaja Elina Hellstén, 1993.
14. Iso-Malla, Kilpisjärvi Vt 8. Kuvaaja Pentti M. Valmunen.
15. Teuron kylä. Kuvaaja Päivi Behm, 2001.
16. Leineperin ruukin tien parantaminen. Kuvaaja Elina Hellstén, 1993.
17. Fagervik mt 1050. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
18. Kuhmoinen mt 3282. Kuvaaja Rismo Virpimaa.
19. Liedon Vanhanlinnantie. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
20. Fagervik mt 1050. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
21. Vornantie, Eno. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
22. Fagervik mt 1050. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
23. Vornantie, Eno. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
24. Oravainen, Minnestodin tie. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
25. Kilometripylväs. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
26. Hämeenkyrön Mahnala. Kuvaaja Päivi Behm, 2000.
27. Välimaan rakennusryhmä, Utsjoki mt 970, Eira Järviluoma.
28. Kangasala pt 13984. Kuvaaja Pentti M. Valmunen.
29. Aleksis Kiven kuolinpaikka, Tuusula. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
30. Pyhämaa, mt 1973. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2001.
31. Herraskosken kanava, Virrat. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
32. Hämeenkyrön Mahnala. Kuvaaja Päivi Behm, 2000.
33. Simonkyläntie, Simo. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
34. Hauhon kirkonkylä, mt 305. Kuvaaja Pentti M. Valmunen.
35. Konginkangas, mt 637. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2001.
36. Maitolava, Rautalampi. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
37. Niskapietiläntie, mt 3981. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
38. Lievestuore. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
39. Ylivieskan Savisilta. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
40. Tuusulan rantatie, pt 11609. Kuvaaja Rismo Virpimaa, 2000.
41. Maisemanhoitoraivausta vt 4 ja Kemiönjoen välissä. Kuvaaja Eira Järviluoma, 1999.
42. Vt 4 maisemanhoitoprojekti, punamullan keittäjät. Kuvaaja Eira Järviluoma, 1998.
43. Vt 4 maisemanhoitoprojekti. Kuvaaja Eira Järviluoma, 1999.

ISBN 951-803-424-9
TIEH 1000086-v-05